

mestall

any XXV
núm. 53
juny 2023

mestall: 1. mescla de diferents espècies de cereals; 2. conjunt homogeni de coses diverses

Butlletí de l'Associació d'Història Rural

HISTÒRIA ORAL, UNA CRIDA

SUMARI

Portada

Història oral, una crida

Patrimoni

Història i patrimoni agrícoles de la Catalunya del nord

Trobades

Congrés de joves investigadors en història social i econòmica

Gironins a Göteborg La participació dels investigadors del CRHR de la UdG a l'European Social Science History Conference de 2023

Estudis

Un projecte de tesi doctoral en història agrària de mitjans del segle xx. Les cartes del jove Fontana amb els professors Vicens Vives i Vilar (1956-1958)

Carta de Pierre Vilar a Josep Fontana

l'Associació

Samuel Garrido (1958-2022): una mirada profunda a les institucions econòmiques, l'acció col·lectiva i el poder dels febles

Pere Pascual i Domènec (1945-2023): la saviesa, el compromís

Notes de lectura

Mònica Bosch Portell. Viure de renda. La gestió del patrimoni Carles, 1770-1860

Lluís Sales i Favà; Albert Reixach Sala (coords.) Les corts jurisdiccionals a la Corona d'Aragó (s. XI-XVIII). Fonts per al seu estudi

Recerques

Aina Palarea Marimon. New Consumer Desires: Consumption in Fifteenth Century Catalonia. The cases of Barcelona, Vic and Amer

Agenda

Ara fa poc més de vint anys l'Associació d'Història Rural va encetar un programa de recerca sobre les transformacions recents del món rural que posava el focus en la memòria social dels principals col·lectius que havien caracteritzat l'estructura agrària gironina. Amb el suport econòmic de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC), el 2002 vam impulsar una primera campanya d'història oral que va culminar el 2005 amb l'aparició del llibre *Els últims hereus*, dedicat a la trajectòria i la memòria dels hisendats. El mateix any 2005 ens vam presentar de nou a una convocatòria de l'IPEC per encetar una segona fase del programa, centrada en les històries de vida dels masovers. El resultat fou un segon volum, aparegut el 2011, amb el títol *Forçats a foc i llum*. Posteriorment vam col·laborar en projectes promoguts per altres instàncies (el projecte de l'Ecomuseu-Farineria de Castelló d'Empúries sobre els cortals empordanesos) o vam donar suport a alguns projectes individuals. Ens queda, però, un deute pendent, vers un col·lectiu social al qual, historiogràficament i per diferents motius, se li ha prestat poca atenció: el dels assalariats.

Jornalers, criades, mossos, guardes de bestiar... En alguns casos una condició per a tota la vida; en moltes ocasions una etapa vital lligada a la solteria, la joventut i l'acumulació de soldades i experiència abans de *plantar-se a pagès*, potser mantenint el jornal com a activitat complementària. Coneixem ben poc sobre les seves condicions de vida i de treball: què passava quan emmalaltien; quina era la seva alimentació i el seu vestuari; amb quina regularitat anaven a jornal; quin calendari d'activitats tenien; com gestionaven el salari que guanyaven; com, quan i per què canviaven de mas; com eren les seves famílies; quin era el règim de convivència en els masos que els allotjaven... I com, tot plegat, va anar canviant durant la segona meitat del segle xx. Els assalariats rurals van ser els pri-

mers a veure's afectats pels processos imparables de modernització agrària. La mecanització els va anar fent prescindibles i les precàries condicions de vida i de treball convertien aquesta ocupació en poc atractiva, especialment quan l'expansió de la indústria i el turisme oferien alternatives laborals amb salaris més elevats. Els buits deixats van ser ocupats, puntualment, per treballadors immigrants, primer d'altres regions espanyoles, després estrangers, especialment d'origen africà.

Enguany volem engegar una nova campanya d'entrevistes orals per recollir l'experiència i la memòria d'aquells que havien treballat al camp com a assalariats. En alguns casos potser encara hi treballen, però la major part és probable que ho haguessin abandonat ja fa molts anys i això mateix fa difícil identificar-los. De ben segur que aquesta serà una de les dificultats amb les quals ens trobarem. Des del *Mestall* volem fer una crida per animar-vos a participar-hi. Ens cal trobar candidats per a les entrevistes; ens caldran també entrevistadors; i, finalment, també redactors que s'animin a analitzar els materials i a escriure sobre algun aspecte concret. Tot just comencem a escalfar motors. Escriviu-nos a: associaciohistoriarural@gmail.com.

L'Associació ■

Conrad Castellà, mosso del mas Rocas de Sant Pere Pescador. Fotografia: Andreu Ylla, 1959 (AMCE, fons Maria Rocas).

■ notes de lectura

a l'entorn de la Biblioteca d'Història Rural

**BOSCH
PORTELL,
Mònica**

***Viure de renda.
La gestió del
patrimoni Carles,
1770-1860***

Biblioteca d'Història Rural
(Col·lecció Estudis, 22)

Girona: Associació d'Història
Rural; Universitat de Girona i
Documenta Universitaria,
2021. 432 pàgs.

El vintidossè volum de la col·lecció *Estudis de la Biblioteca d'Història Rural* és una monografia sobre el patrimoni Carles que procedeix de la tesi doctoral de Mònica Bosch. Tot i que ens centrem exclusivament en aquest títol, és recomanable llegir-lo en paral·lel a altres publicacions derivades de la mateixa tesi, especialment el llibre *La formació d'una classe dirigent (1790-1850). Els Carles en la societat gironina*, publicat el 2022 per la Fundació Noguera. Es tracta d'un treball esperat tant perquè l'autora hi ha treballat durant molts anys, com per l'interès intrínsec de la família i el patrimoni Carles en el context gironí dels segles XVIII i XIX.

Els Carles foren una nissaga de grans propietaris, amb un protagonisme social indiscutible i amb un patrimoni agrari molt important. La ubicació de casa

Carles il·lustra bé la seva rellevància: a la plaça del Vi de la ciutat de Girona, just al costat de l'Ajuntament, i amb entrada interior —directa— al teatre municipal. En el període cobert per la monografia, el seu patrimoni agrari es localitzava sobretot al Baix Empordà —a Torroella de Montgrí i rodalies, i a Palafrugell—, amb algunes finques més a Navata i a Fellines.

La monografia sobre el patrimoni Carles està feta per una historiadora intuïtiva, capaç de penetrar a fons en el joc de les relacions humanes i d'entendre tant les jerarquies com les fidelitats; i, alhora, de mantenir el distanciament analític necessari per copsar la lògica i la racionalitat que hi havia rere cada acció i cada decisió. La base documental amb la qual treballa és la pròpia d'un gran arxiu patrimonial: la comptabilitat, els contractes de

masoveria, els establiments emfitèutics... D'aquestes tipologies n'extreu conclusions interessants, com ara l'ambivalent posició negociadora dels Carles quan arrenden. En funció del perfil de l'arrendatari (masovers, en alguns casos; creditors, en d'altres) i del balanç econòmic del patrimoni en cada etapa, es pot veure com la seva capacitat d'exigència varia considerablement. Tanmateix, quan l'anàlisi és realment brillant és en aquells moments en què l'autora pot creuar tota aquesta informació amb la sèrie de correspondència. És aleshores quan es veuen amb detall les relacions humanes en tota la seva complexitat. La comunicació epistolar amb els administradors (Alabau, Devant) li permet desentrellar les complexes relacions de subordinació, d'interès, d'afecte i de negoci que es teixen entre ells.

No sempre, ni per a tot, es disposa d'una correspondència prou rica. La comptabilitat, aleshores, pot constituir una alternativa interessant, tot i les dificultats interpretatives d'un format d'escriptura que conté moltes informacions implícites. En el cas dels Carles, l'administrador Devant, a partir de 1831, va començar a portar una comptabilitat sistemàtica que permet a l'autora endinsar-se en molts aspectes. Si Mònica Bosch aconsegueix desentrellar-ne bona part és perquè té un coneixement elevat i precís de l'univers dels Carles, de les persones que els envoltaven i amb les quals mantenien tot tipus de tractes. Aquest coneixement detallat és el que li permet veure i descriure, per exemple, el funcionament del mercat del blat. I ho fa de forma original; no com una entelèquia abstracta —tan habitual—, sinó de manera concreta, tot identificant cadascun dels homes que compraven blat als Carles. Això li permet exposar de forma molt convincent com els grans compradors (patrons de vaixell o comerciants com els Jordà o els Rahola) compraven immediatament després de la collita i a preus baixos; o com alguns d'aquests compradors també eren creditors seus, i això els donava una posició avantajosa en la negociació del preu.

A través d'un estudi de cas, Mònica Bosch retrata una classe rendista, de grans hisendats, d'una manera precisa i que, alhora, trenca molts esquemes. Revisa un dels grans tòpics de la historiografia, el de l'absentisme dels grans propietaris —el mateix tòpic que, ja a la fi del XIX, preocuparà a Carles Bosch de la Trinxeria, que es va casar amb Concepció Armet i de Carles, neta de Narcís de Carles i O'Doyle—. La monografia qües-

tiona la idea d'un gran propietari com a subjecte econòmic merament passiu, limitat a la percepció de rendes sense cap interès per gestionar el seu patrimoni. El fet de viure de renda i de tenir administrador no impedia que els Carles també fossin agents relativament actius, que participessin en les decisions i es preocupessin de la gestió de les seves finques.

El llibre ens mostra, alhora, una classe social entrampada per un nivell de vida massa alt. Això els impedia aprofitar part de les oportunitats que la seva posició els podia oferir. L'elevada despesa requeria obtenir liquiditat immediata del resultat de cada collita per poder afrontar pagaments posposats i urgents. Això sovint implicava arrendar les collites a comerciants i negociants diversos, a un preu fix que es pagava per anticipat. També els portava a vendre les rendes en espècie el més ràpid possible, i això equivalia a fer-ho quan els preus eren baixos. Tant un procediment com l'altre limitaven l'oportunitat de beneficiar-se del cicle anual de preus agrícoles i desmitifica la imatge del rendista com a especulador en el mercat alimentari. L'entrampament també es traduirà en un elevat grau d'endeutament, que, en el cas dels Carles, va exigir un seguit de mesures recurrents de sanejament patrimonial que passaven per una certa despatrimonialització: bàsicament, venda de finques i subestabliment de terres. Aquest elevat endeutament també explica que no els trobem, a partir de la dècada de 1840, com a compradors de béns desamortitzats.

En conclusió, *Viure de renda* és una esplèndida monografia sobre el comportament econòmic dels grans propietaris rurals a partir de l'estudi detallat d'una de les famílies més prominents de la Girona vuitcentista. L'autora no es limita a descriure aquests comportaments i les decisions estratègiques, sinó que ens convida a pensar-ho en termes de lògica de classe, perquè només així es poden entendre els equilibris entre el simple interès individual —en aquest cas familiar— i la necessitat de garantir el control social sobre el conjunt d'agents que operaven algun nivell del seu considerable patrimoni.

Enric Saguer ■

